

درآمدی بر جامعه‌شناسی دین پیتروال . بوگر

| ایزاک نیزیگاما | مترجم: علیرضا خدایمی |

نقد فرهنگ

۱۳۹۸

فهرست

سخن مترجم	۷
دیباچه‌ی عمومی	۹
بخش نخست: از جامعه‌شناسی معرفت به جامعه‌شناسی دین	۲۱
فصل یکم: رویکردی نوبه جامعه‌شناسی معرفت	۲۳
۱.۱. بسترفکری و تاریخی آثار "رئیس"	۲۳
۲.۱. جهان زندگی روزمره	۳۲
۳.۱. ساختار روا و درخور/ ساختار مقبولیت	۳۶
۴.۱. دیالکتیک اجتماعی	۳۸
۵.۱. نتیجه‌گیری	۵۲
فصل دوم: نظریه‌ی جامعه‌شناسی دین	۵۳
مقدمه	۵۳
۱.۲. نقش دین در دیالکتیک برساخت اجتماعی واقعیت	۵۴
۲.۲. نقش دین در نگهداشت واقعیت اجتماعی	۵۸
۳.۲. نتیجه‌گیری	۷۱
بخش دوم: درون‌مایه‌های اصلی نظریه‌ی جامعه‌شناختی پیترال. برگر	۷۳
فصل سوم: از نظریه‌ی دنیوی شدن تا نظریه‌ی کثرت‌گرایی دینی	۷۵
۱.۳. نظریه‌ی برگر درباره‌ی مدرنیزاسیون	۷۵

۲.۳.	کثرت گرایی دینی و دنیوی شدن.....	۸۵
۳.۳.	نتیجه گیری.....	۱۱۵
	فصل چهارم: فرضیه ی نهادی شدن ضعیف دین در عصر مدرنیته	۱۱۷
۱.۴.	نهادها: ضرورتی اجتماعی.....	۱۱۸
۲.۴.	کثرت گرایی و نهادهای ضعیف.....	۱۲۱
۳.۴.	نهادهای «ضعیف» و «اصل موضوعی پروتستان».....	۱۲۲
۴.۴.	کثرت گرایی، «اصل موضوعی پروتستان» و نهادهای «ضعیف».....	۱۲۷
۵.۴.	نتیجه گیری.....	۱۳۰
	بخش سوم: فرضیه ی روش شناختی نسبت میان جامعه شناسی و الهیات.....	۱۳۳
	فصل پنجم: جامعه شناسی در مواجهه با مسائل الهیاتی.....	۱۳۵
۱.۵.	تعریف دین.....	۱۳۶
۲.۵.	مسئله ی نسبت میان جامعه شناسی و الهیات.....	۱۴۳
۳.۵.	قطب بیت المقدس و قطب بنارس.....	۱۵۴
۴.۵.	روش «استقرایی».....	۱۵۷
۵.۵.	نتیجه گیری.....	۱۵۹
	نتیجه گیری عمومی.....	۱۶۱
	کتاب شناسی.....	۱۶۵

سخن مترجم

پیتروال. برگر (۲۰۱۷-۱۹۲۹) در کشور ما با کتاب بسیار تأثیرگذارش، یعنی ساخت [= برساخت] اجتماعی واقعیت، شناخته شد، کتابی که با همکاری تاماس لاکمن نوشت و نقطه‌ی عطفی بود در ساخت و پرداخت دیدگاه برساخت گرا (= سازه‌باور یا سازه‌انگار). برگر دیدگاه برساخت گرا را در کاوش‌های گسترده‌اش در حوزه‌ی جامعه‌شناسی معرفت و به‌طور ویژه جامعه‌شناسی دین به کار بست. به باور او، دین در گستره‌ی «جهان‌های نمادین» که شرط ضروری شناخت جهان روزمره است جایگاه مهمی دارد.

نام پیتروال برگر در حوزه‌ی جامعه‌شناسی دین با کتاب *سایبان مقدس* [= پناهگاه مقدس] در دهه‌ی شصت میلادی بر سر زبان‌ها افتاد. در آنجا بود که وی با حرارت تمام از این دید دفاع کرد که فرایندهای عقلانی‌شدن، فردیت‌یابی و کثرت‌گرایی جزو اشیاء مدرن به‌شمار می‌آیند و لاجرم به سکولاریزاسیون (= دنیوی‌شدن) می‌انجامند. اما در دهه‌ی شصت میلادی بود که، با دگرذیسی‌های امر دینی در جهان مدرن، وی از تز پیشین خود وی‌اندازی کرد. پذیرایی دنیوی‌شدن را محدود به چند کشور اروپای غربی، آن‌هم نزد شما، انداخت و از آن‌جایی که این کشورها، ارزیابی کرد. کندوکاوهای پرشمار وی در زمینه‌ی دین به‌ویژه از این جهت برای ما می‌تواند ارزشمند باشد که از دید او، پایان سیطره‌ی دین بر امر سیاسی و فرهنگ به معنای پایان خود دین نیست، بلکه، همان‌گونه که در دهه‌ی گذشته بود، به فردیت‌یابی و کثرت‌گرایی جوامع مدرن مربوط می‌شود. همان‌گونه که دانش این حوزه در کوتاه‌نوشتی به مناسبت مرگ او خاطر نشان کرده است، برگرنوبه نوشتن امر دینی و حضور قدرتمندانه‌ی دین در عرصه‌ی عمومی جوامع (به‌ویژه مسیحی، مسلمان، هندو) را به‌منزله‌ی ورود به دوران جدید مناسبات دین، جامعه و فرهنگ می‌داند.^۱ برگر به

۱. چشم‌انداز برساخت گرا- یا به تعبیر ما «سازه‌باور»- در کتابی که پیشتر به فارسی برگردانده‌ایم به تفصیل شرح داده شده است:

فیلیپ کرکوف، جامعه‌شناسی‌های نوین، بین‌ام‌رجمعی و امر فردی، ترجمه‌ی علیرضا خدای، تهران: نشر آما، ۱۳۹۲.

2. Danièle Hervieu-Léger, In Memoriam Peter Ludwig Berger (1929-2017), Sociologue de la pluralité religieuse, *Archives de Sciences Sociales des Religions*, 2017/3, n 179, pp. 9-14.

خوانش یک سویه‌ی مدرنیته باور نداشت و در بسط و گسترش تماتیک «مدرنیته‌ی چندگانه» که امانوئل والرشتاین مطرح کرده بود نقش بسزایی داشت. با این حال، باید دانست که برگر مدافع تزلزل‌ناپذیر «بازگشت امر دینی» هم نیست. او پیش از هر چیز، به ویژه در چند دهه‌ی پایانی عمر خود، جامعه‌شناس «کثرت‌گرایی دینی» در جهان معاصر بود و همواره کوشید افزون بر ظرفیت‌ها و نیز، نزول‌دهای دین، اثرات فردی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دین را واکاود. در این مقدمه لازم است تا انتقادی اصیل نیز از پیتربرجر صورت گیرد. پیتربرجر با محدود ز ادبی فعالیت علمی خود را با تجربه‌گرایی پیوند زده است و همین مسئله بحث‌برانگیز است. سود تا به جای توجه به ژرفای دین، صرفاً به پدیده‌های دینی و اثراتی که دین در جامعه می‌گذارد پرداخته است. او از یک سو با لحاظ نکردن بنیان‌های دینی صرفاً به تحلیل ظواهر می‌پردازد و این خود باعث اشتباه او در ارزیابی دین می‌شود و از سوی دیگر در رد به عنوان یک ذات، بلکه به عنوان مجموعه‌ای از پدیده‌ها می‌نگرد. این طریقتی است که می‌شود تا او دین تحریف شده در فضای جامعه مدرن را با دین واقعی خلط کند و رپاره‌ای موارد به اشتباه بیفتند. بنابراین خواننده باید توجه داشته باشد که در موارد زیادی پیتربرجر از دین به معنای واقعی آن انتقاد نمی‌کند بلکه این دین تحریف یافته است که از آن انتقاد کرده است. با این حال علی‌رغم این اشتباه بزرگ برگر، انتقادات او در سیمینت تحریف شده بصیرت‌های خوبی را در اختیار خواننده قرار می‌دهد. در اینجا خواننده باید در حین مطالعه به تفاوت دین واقعی و دین تحریف شده متذکر باشد.

امید آن داریم که کتاب پیش رو که به تازگی در فرانسه منتشر شده و به دیدگاه‌های پیترال برگر در زمینه‌ی جامعه‌شناسی دین را به زبانی روان به دست داده، به ژرفابخشی برخی از دیدگاه‌های او که در پاره‌ای از محافل فکری کشورمان هم درباره‌ی او مطرح شده است کمک کند. در کنار آن، دغدغه‌های هم‌زمان برگر در زمینه‌ی جامعه‌شناسی و الهیات و طرح برخی درون‌مایه‌های مشترک این دو رشته توسط او می‌تواند برای خواننده‌ی فارسی‌زبان آموزنده باشد.